

CƠ CHẾ PHÁT QUANG CỦA CÁC ION ĐẤT HIẾM Eu^{3+} VÀ Sm^{3+} TRÊN NỀN TiO_2 NANO

Nguyễn Trung Dương^{1,2*}, Nguyễn Mạnh Sơn²

¹ Phân hiệu ĐHH tại Quảng Trị, Đường Điện Biên Phủ, Đông Lương, Đông Hà, Quảng Trị

² Trường Đại học Khoa học, Đại Học Huế, 77 Nguyễn Huệ, Huế, Việt Nam

Tóm tắt. Bài báo này trình bày nghiên cứu về các tính chất phát quang của các ion đất hiếm trên nền TiO_2 nano tổng hợp bằng phương pháp sử dụng axit Sulfuric. Các hạt nano được khảo sát bởi các phương pháp nhiễu xạ tia X và ảnh hiển vi điện tử truyền qua. Các kết quả thu được cho thấy có một sự khác biệt rõ ràng trong cơ chế phát quang giữa các hạt nano TiO_2 pha tạp Eu^{3+} và Sm^{3+} .

Từ khóa : TiO_2 nano, tính chất quang của Eu^{3+} và Sm^{3+}

1 Mở đầu

Do có nhiều tính chất dị thường và khả năng ứng dụng trong nhiều lĩnh vực mà TiO_2 kích thước nano đã và đang được các nhà khoa học quan tâm nghiên cứu. TiO_2 nano là một tác nhân quan trọng trong quang xúc tác [1], chuyển đổi năng lượng mặt trời thành năng lượng điện [2], quang phân nước thành nhiên liệu hydro [3].

Với đặc tính ổn định nhiệt cao, rất bền, không độc và có nhiều tính chất quang học nổi bật, TiO_2 cấu trúc nano được xem là loại vật liệu nền mới đầy tiềm năng để pha tạp ion đất hiếm (RE). Vật liệu phát quang TiO_2 cấu trúc nano pha tạp ion đất hiếm đang được quan tâm nghiên cứu và phát triển do có độ chói và hiệu suất phát quang cao trong vùng nhìn thấy. Đây là nhóm vật liệu có tiềm năng trong việc chế tạo các thiết bị hiển thị [4], các linh kiện quang điện tử [5] và laser rắn [6].

Do TiO_2 có nhiều dạng thù hình và các ion RE có cấu trúc điện tử đặc biệt, vì vậy, việc nghiên cứu tính chất phát quang của chúng sẽ mang lại nhiều thông tin mới. Cho đến nay, câu hỏi về cơ chế truyền năng lượng giữa mạng nền TiO_2 có cấu trúc tinh thể khác nhau với các ion đất hiếm, cũng như vị trí của các ion đất hiếm trong mạng nền TiO_2 vẫn chưa được các nhà khoa học giải thích rõ ràng. Như vậy, việc nghiên cứu các vấn đề trên không chỉ có ý nghĩa về mặt khoa học mà cả về mặt thực tiễn.

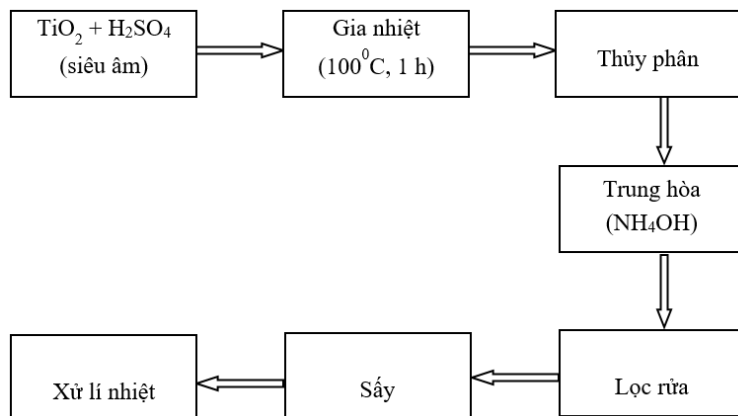
* Liên hệ: nguyentrungduongps@gmail.com

Trong bài báo này, chúng tôi nghiên cứu tính chất phát quang của các ion đất hiếm (Eu^{3+} , Sm^{3+}) trên nền các hạt TiO_2 nano đồng thời tập trung giải thích cơ chế phát quang của các ion đất hiếm này.

2 Thực nghiệm

2.1 Quy trình chế tạo TiO_2 nano

TiO_2 nano được chế tạo bằng phương pháp sử dụng axit Sulfuric [7]. Quy trình chế tạo được mô tả trong Hình 1. Cân 10 gam TiO_2 anatase kích thước μm cho vào 20ml dung dịch H_2SO_4 đậm đặc (98%), hỗn hợp này được phân tán bằng siêu âm công suất 100W trong thời gian 15 phút. Tiếp đó, hỗn hợp được cho vào cốc thủy tinh và gia nhiệt ở nhiệt độ 100°C trong 1h. Sản phẩm sau khi gia nhiệt được thủy phân bằng nước cất 2 lần sau đó được trung hòa bằng dung dịch NH_4OH cho đến độ pH bằng 8 rồi thực hiện lọc rửa nhiều lần để loại bỏ các thành phần không mong muốn sau đó sấy ở nhiệt độ 70°C trong 24 h. Sản phẩm cuối cùng thu được là bột $\text{TiO}_2 \cdot n\text{H}_2\text{O}$. Bột này được xử lý ở các nhiệt độ trong khoảng 250°C đến 1000°C .

Hình 1. Quy trình chế tạo TiO_2 nano bằng phương pháp axit sulfuric

2.2 Chế tạo vật liệu TiO_2 nano pha tạp RE^{3+}

Vật liệu TiO_2 cấu trúc nano pha tạp ion RE^{3+} (RE^{3+} được lựa chọn là Sm^{3+} và Eu^{3+}) được chế tạo theo 2 bước:

+ Bước 1, chế tạo dung dịch TiO_2 cấu trúc nano. Cho 0,5 gam bột $\text{TiO}_2 \cdot n\text{H}_2\text{O}$ tác dụng với hỗn hợp 20 mL dung dịch H_2O_2 và 10 ml NH_4OH . Khi TiO_2 tan hoàn toàn thì cho thêm 20 ml H_2O để tạo ra dung dịch có màu vàng nhạt;

+ Bước 2 là chế tạo vật liệu TiO_2 có cấu trúc nano pha tạp ion RE^{3+} . Hoà tan RE_2O_3 trong dung dịch HNO_3 cùng với một lượng nước cất vừa đủ để thu được dung dịch muối $\text{RE}(\text{NO}_3)_3$ 0,01M. Cuối cùng, cho dung dịch $\text{Eu}(\text{NO}_3)_3$ hoặc $\text{Sm}(\text{NO}_3)_3$ vào dung dịch TiO_2 với các tỉ lệ nồng

độ ($RE^{3+}/(Ti + RE)$) khác nhau (từ 0,1%mol đến 15% mol). Sau đó hỗn hợp được khuấy bằng máy khuấy từ kết hợp với việc gia nhiệt để thu lại hỗn hợp dưới dạng bột. Bột này được đem nung ở các nhiệt độ khác nhau từ 250°C đến 950°C trong 2h.

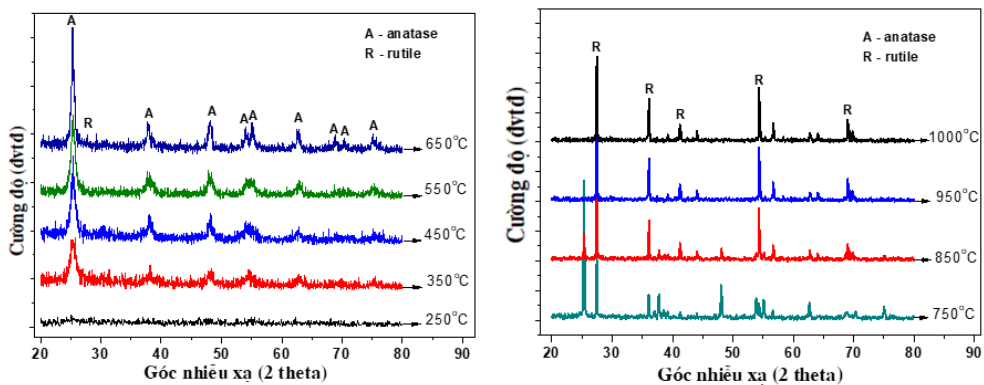
2.3 Các phương pháp phân tích

Cấu trúc, vi cấu trúc và pha tinh thể của bột TiO_2 được đo bằng máy nhiễu xạ tia X (Siemen D-5005) với tia bức xạ là $Cu-K\alpha$ ($\lambda = 1,54056 \text{ \AA}$) có bước quét là $0,03^\circ$. Kích thước và hình dạng các hạt TiO_2 nano được đo bằng kính hiển vi điện tử truyền qua (TEM) JEOL JEM-1010 Electron Microscope, HV=80 kV. Các phép đo phổ phát quang của vật liệu TiO_2 nano pha tạp ion Eu^{3+} , Sm^{3+} được đo trên phổ kế huỳnh quang FL 3-22hORIBA. Sử dụng hệ đo GENNESYS UV-VIS để xác định các chuyển dời hấp thụ của vật liệu TiO_2 nano pha tạp các ion đất hiếm.

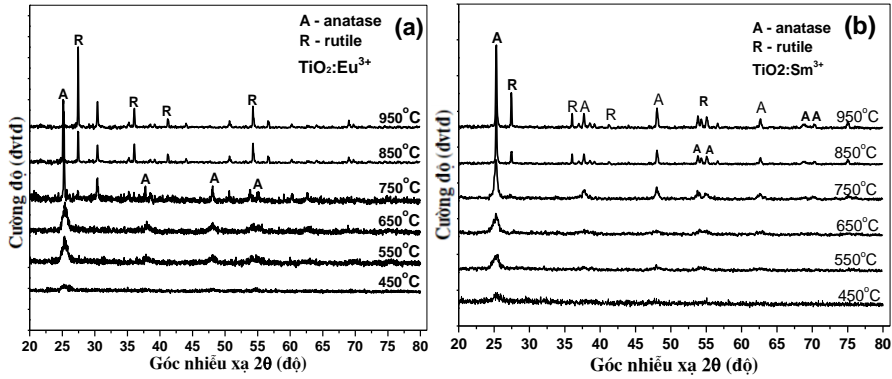
3 Kết quả và thảo luận

3.1 Cấu trúc pha tinh thể

Từ kết quả đo nhiễu xạ tia X trên hình 2 cho thấy, khi nhiệt độ nung mẫu thấp hơn 350°C, các mẫu TiO_2 nano có cấu trúc vô định hình, khi nhiệt độ nằm trong khoảng từ 350°C đến dưới 650°C các hạt TiO_2 nano có cấu trúc tinh thể pha anatase đặc trưng bởi các đỉnh nhiễu xạ tại góc 2θ bằng 25,28°; 37,78°; 48,05°; 54,1°; 55,01°; 62,61°; 68,9°; 70,7° và 75,3° có các chỉ số Miller tương ứng là (101), (004), (200), (105), (211), (204), (116), (220) và (215) [8]. Khi nhiệt độ nung của mẫu khoảng 650°C, pha rutile được hình thành được đặc trưng bởi các đỉnh nhiễu xạ tại 2θ bằng 27,41; 36,05; 41,34; 54,32; và 68,99 tương ứng với các chỉ số Miller là (110), (101), (111), (211), và (301) [9]. Vật liệu có cấu trúc hỗn hợp cả hai pha anatase và rutile trong khoảng nhiệt độ từ 650°C đến dưới 1000°C. Khi nhiệt độ nung mẫu lên đến 1000°C vật liệu có cấu trúc hoàn toàn pha rutile.

Hình 2. Giải đồ nhiễu xạ tia X của các vật liệu TiO_2 được nung ở nhiệt độ từ 250°C đến 1000°C trong thời gian 2h

Hình 3. Giải đồ nhiễu xạ tia X của TiO₂: Eu³⁺ (1% mol) (a), TiO₂: Sm³⁺ (1% mol) (b) được nung từ 450°C đến 950°C

Giải đồ nhiễu xạ tia X của TiO₂ pha tạp 1% mol Eu³⁺ và TiO₂ pha tạp 1% mol Sm³⁺ được biểu diễn trên hình 3. Các mẫu nung ở 450°C có thành phần pha tinh thể chủ yếu là vô định hình. Trong khi, các mẫu TiO₂ chưa pha tạp lại có cấu trúc anatase. Khi nhiệt độ nung mẫu tăng lên, độ kết tinh pha anatase tăng lên theo nhiệt độ nung. Tuy nhiên, ở cùng một nhiệt độ, các mẫu pha tạp Eu³⁺ có độ kết tinh pha anatase cao hơn. Nhiệt độ chuyển pha từ Anatase sang Rutile vào khoảng 750°C trong khi đối với các mẫu không pha tạp vào khoảng 650°C. Tỷ lệ pha Anatase, X_A, trong mẫu được tính toán bởi phương trình sau [10]:

$$X_A(\%) = \frac{I_A}{I_A + 1.265I_R} \times 100$$

Mặt khác, với sự gia tăng nhiệt độ, độ bán rộng của đỉnh nhiễu xạ (101) và (110) giảm. Điều này chứng tỏ kích thước tinh thể tăng khi nhiệt độ xử lý mẫu tăng. Kích thước trung bình của tinh thể được tính toán bằng phương trình Debye – Scherrer [10]

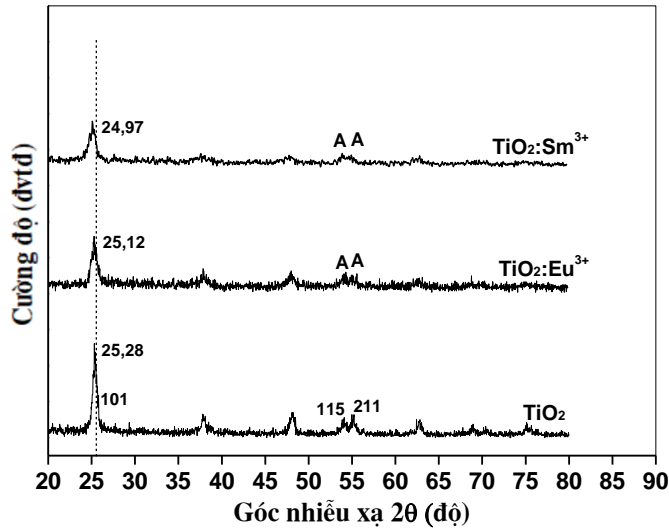
$$D = \frac{k\lambda}{b \cos \theta}$$

Tỷ lệ pha anatase-rutile và kích thước tinh thể phụ thuộc nhiệt độ nung mẫu được liệt kê trong bảng 1.

Bảng 1. Tỷ lệ % pha anatase-rutile và kích thước hạt của TiO₂, TiO₂: Eu³⁺ (1% mol) và TiO₂: Sm³⁺ (1% mol) theo nhiệt độ nung mẫu

Nhiệt độ	Kích thước tinh thể (nm)		X _A (%)	
	TiO ₂ :Eu (1 % mol)	TiO ₂ :Sm (1 % mol)	TiO ₂ :Eu (1 % mol)	TiO ₂ :Sm (1 % mol)
550	7,9	6,96	100	100
650	9,81	8,72	100	100
750	14,75	10,85	90,1	93,2
850	45,08	26,4	72,13	80,1
950	58,61	45,9	19,61	66,67

Phép đo nhiễu xạ tia X của các mẫu pha tạp 1% mol Eu^{3+} và 1% mol Sm^{3+} nung ở 550°C được thể hiện trên hình 4.

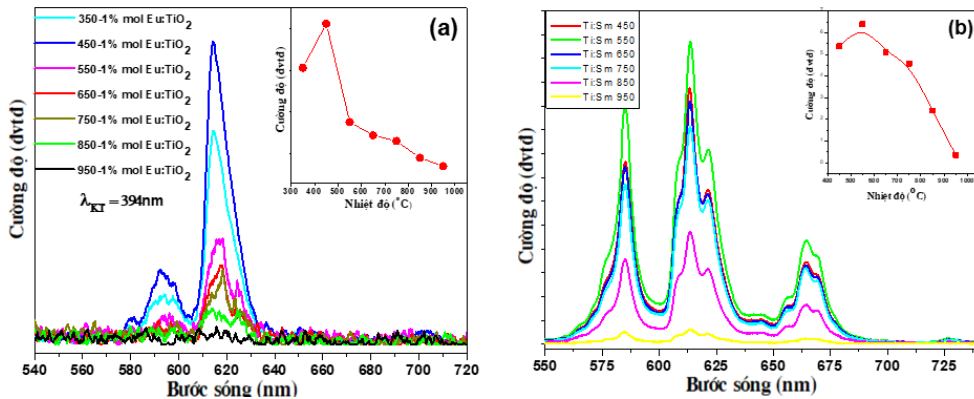

Hình 4. Giải đồ nhiễu xạ tia X của TiO_2 , $\text{TiO}_2: \text{Eu}^{3+}$ (1% mol) và $\text{TiO}_2: \text{Sm}^{3+}$ (1% mol) được nung tại 550°C trong 2h

Tại cùng nhiệt độ nung (550°C), đối với các mẫu pha tạp đất hiếm đỉnh nhiễu xạ tại mặt mạng (101) bị dịch về phía trái so với mẫu TiO_2 không pha tạp. Điều này sẽ được chúng tôi giải thích trong các mục sau của bài báo này.

3.2 Phổ phát quang của TiO_2 pha tạp Eu^{3+} , Sm^{3+}

Tính chất huỳnh quang của TiO_2 pha tạp các ion đất hiếm (Eu^{3+} , Sm^{3+}) được khảo sát bằng phép đo phổ phát quang theo nhiệt độ nung mẫu và theo nồng độ pha tạp. Kết quả đo phổ phát quang được trình bày trong hình 5 và hình 6.

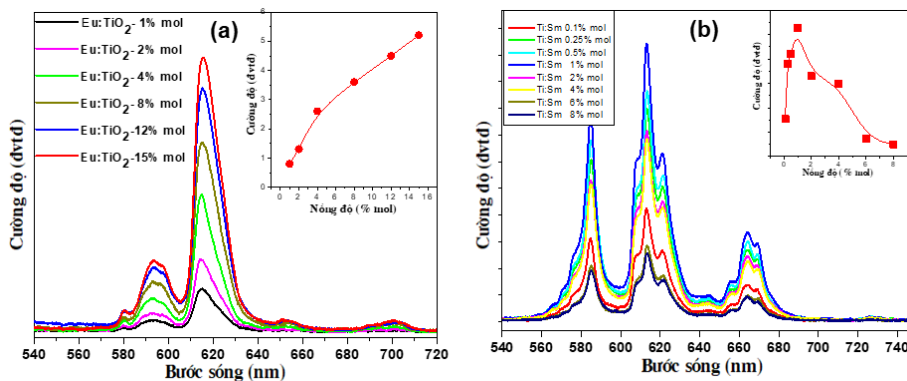

Hình 5. Phổ phát quang của $\text{TiO}_2: \text{Eu}$ (1% mol) (a) và của $\text{TiO}_2: \text{Sm}$ (1% mol) (b) theo nhiệt độ nung mẫu từ 350°C đến 950°C trong 2h

Trên hình 5a, phổ phát quang của TiO₂ pha tạp 1% mol Eu³⁺ theo nhiệt độ nung mẫu (từ 350°C đến 950°C) được đo tại nhiệt độ phòng, kích thích bởi bức xạ 394 nm. Kết quả trên hình 5a cho thấy, bức xạ của ion Eu³⁺ trên nền TiO₂ nano trong vùng ánh sáng nhìn thấy. Phổ phát quang có dạng phổ vạch, với các vạch phổ xuất hiện tại các đỉnh ở bước sóng vào khoảng 579 nm, 595 nm, 615 nm, 655 nm và 703 nm tương ứng với bức xạ của các chuyển dời của ion Eu³⁺: ⁵D₀ → ⁷F₀, ⁵D₀ → ⁷F₁, ⁵D₀ → ⁷F₂, ⁵D₀ → ⁷F₃ và ⁵D₀ → ⁷F₄ [11]. Trong đó, cường độ huỳnh quang tại đỉnh 615 nm (tương ứng với bức xạ của chuyển dời ⁵D₀ → ⁷F₂) mạnh nhất. Ở nhiệt độ dưới 450°C, cường độ huỳnh quang tăng theo nhiệt độ và mạnh nhất vào khoảng 450°C sau đó, cường độ phát quang của các mẫu giảm khi tiếp tục tăng nhiệt độ. Ở nhiệt độ khoảng 950°C, hầu như không còn quan sát thấy hiện tượng phát quang. Liên hệ với gián đồ nhiễu xạ tia X đã thảo luận ở phần trước, ở vào khoảng nhiệt độ dưới 450°C, cấu trúc pha tinh thể của TiO₂ pha tạp 1% mol Eu³⁺ chủ yếu có cấu trúc vô định hình. Khi nhiệt độ nung mẫu tăng lên trên 450°C, các mẫu có cấu trúc tinh thể dạng anatase. Độ kết tinh pha Anatase tăng theo nhiệt độ và có sự trộn lẫn giữa hai pha (Anatase và Rutile) khi nhiệt độ nung mẫu nằm trong khoảng từ 750°C đến 950°C.

Phép đo phổ phát quang của TiO₂ nano pha tạp ion Sm³⁺ được nung từ 450 đến 950°C nhằm nghiên cứu tính chất phát quang của vật liệu này trong vùng khả kiến tại nhiệt độ phòng với kích thích bằng bức xạ 365 nm được biểu diễn trên hình 5b. Ion Sm³⁺ cũng có khả năng phát ra bức xạ trong vùng nhìn thấy. Phổ bức xạ của ion Sm³⁺ cũng có dạng phổ vạch. Các vạch phổ tập trung tại các đỉnh có bước sóng vào khoảng 580 nm, 613 nm, 666 nm và 730 nm tương ứng với các chuyển dời của điện tử: ⁴G_{5/2} → ⁶H_{5/2}, ⁴G_{5/2} → ⁶H_{7/2}, ⁴G_{5/2} → ⁶H_{9/2} và ⁴G_{5/2} → ⁶H_{11/2} của ion Sm³⁺, trong đó đỉnh tại bước sóng 613 nm có cường độ mạnh nhất [12].

Trên hình 6a, phổ phát quang của các mẫu TiO₂ nano pha tạp Eu³⁺ theo các nồng độ khác nhau (từ 1% mol đến 15% mol) được nung tại 450°C trong 2h. Vị trí các vạch bức xạ về cơ bản không thay đổi khi nồng độ tạp thay đổi. Khi nồng độ pha tạp tăng lên, cường độ phát quang của các mẫu tăng trong khoảng từ 1% mol đến 15% mol. Ở đây chúng tôi không quan sát thấy hiện tượng dập tắt theo nồng độ.

Hình 6. Phổ phát quang của TiO₂:Eu³⁺ (a) và TiO₂:Sm³⁺ (b) theo nồng độ

Phổ phát quang theo nồng độ của TiO_2 nano pha tạp ion Sm^{3+} được nung ở 550°C được biểu diễn trên hình 6b. Khi pha tạp các ion Sm^{3+} với nồng độ từ 0,1% mol đến 6% mol (hình 6b), chúng tôi quan sát thấy hiện tượng dập tắt theo nồng độ. Cụ thể, khi nồng độ pha tạp của ion Sm^{3+} tăng lên, cường độ huỳnh quang của các mẫu tăng trong khoảng 0,1% mol đến 1% mol và đạt cực đại ứng với nồng độ Sm^{3+} là 1% mol. Khi tiếp tục tăng nồng độ tạp lên quá 1% mol thì cường độ huỳnh quang lại giảm, nồng độ pha tạp ion Sm^{3+} càng tăng thì cường độ huỳnh quang càng giảm mạnh.

Như vậy, khác với việc pha tạp ion Eu^{3+} , hiện tượng dập tắt nồng độ xảy ra đối với trường hợp pha tạp Sm^{3+} . Rõ ràng có sự khác nhau cơ bản về cơ chế phát quang của các ion Eu^{3+} và Sm^{3+} trên nền TiO_2 nano. Như trên hình 5a và 5b cho thấy, cường độ bức xạ huỳnh quang của các ion Eu^{3+} mạnh nhất trên nền TiO_2 vô định hình, trong khi cường độ bức xạ huỳnh quang của các ion Sm^{3+} lại mạnh nhất trên nền TiO_2 có cấu trúc anatase. Để giải thích được điều này cần phải có những nghiên cứu sâu về mặt cấu trúc của vật liệu đã chế tạo. Theo như một số nghiên cứu đã công bố, ion Eu^{3+} có khả năng nằm tại ba vị trí khác nhau trong mạng tinh thể TiO_2 nano mà ở tại các vị trí đó đều phát ra các bức xạ trong vùng nhìn thấy [13]. Cụ thể, các ion Eu^{3+} có thể định xứ ở các vị trí gần bề mặt của mạng tinh thể TiO_2 (vị trí I) hoặc nằm tại vị trí sai hổng mạng Vacancy Oxi (vị trí II). Cuối cùng là một số các ion Eu^{3+} có thể chui vào mạng tinh thể để thay thế vị trí Ti^{4+} (vị trí III). Trong khi, các ion Sm^{3+} chỉ có thể phát ra các bức xạ trong vùng nhìn thấy chỉ khi nó nằm ở vị trí thay thế ion Ti^{4+} trong mạng tinh thể TiO_2 anatase. Mặc dù bán kính của ion Sm^{3+} (0,0964 nm) lớn hơn bán kính của ion Ti^{4+} (0,074 nm) để thay thế vào vị trí của Ti^{4+} nhưng với các mức năng lượng phù hợp của ${}^6\text{H}_j$ đã chứng minh rằng ion Sm^{3+} đã chui vào mạng tinh thể để thay thế vị trí các ion Ti^{4+} gây ra hiện tượng phát quang [14]. Từ việc nghiên cứu phổ phát quang theo nồng độ trên hình 6 kết hợp với giản đồ nhiễu xạ tia X của các mẫu TiO_2 pha tạp Eu^{3+} , pha tạp Sm^{3+} đã đưa ra trên hình 4 chúng tôi đưa ra nhận định: Sự phát quang của ion Eu^{3+} trên nền TiO_2 nano chủ yếu do các ion Eu^{3+} định xứ ở các vị trí gần bề mặt, còn đối với trường hợp của Sm^{3+} là do các ion Sm^{3+} thay thế vị trí của ion Ti^{4+} trong mạng tinh thể TiO_2 anatase. Điều này có thể được giải thích như sau. Giản đồ nhiễu xạ tia X trên hình 4 cho thấy, ở cùng nhiệt độ nung mẫu là 550°C , đối với các mẫu pha tạp có định nhiễu xạ tại mặt mạng (101) bị dịch về phía trái so với mẫu TiO_2 không pha tạp. Mẫu pha tạp Sm^{3+} bị dịch mạnh hơn so với mẫu pha tạp Eu^{3+} , cụ thể là góc 2θ tương ứng bằng $24,97^\circ$ và $25,12^\circ$ so với mẫu không pha tạp là $25,28^\circ$. Ngoài ra, khi quan sát 2 đỉnh tại $54,1^\circ$ và $55,1^\circ$ tương ứng với mặt mạng (105) và (211) của pha anatase chúng ta thấy đối với các mẫu TiO_2 không pha tạp hai đỉnh này tách ra khá rõ rệt, mẫu pha tạp 1% mol Eu^{3+} không còn thấy rõ nét còn đối với mẫu pha tạp 1% mol Sm^{3+} thì hai đỉnh này dường như nhập lại thành 1 đỉnh. Điều này có thể được giải thích, ở nhiệt độ nung mẫu là 550°C , các ion Eu^{3+} phần lớn định xứ gần bề mặt tạo nên các liên kết RE - O - Ti ở gần bề mặt, do đó góc nhiễu xạ bị lệch đi so với mẫu không pha tạp. Năng lượng liên kết trên bề mặt vật liệu đã ngăn cản quá trình hình thành pha tinh thể (anatase) đồng thời hạn chế sự phát triển của cỡ hạt. Đối với mẫu pha tạp Sm^{3+} , theo một số nghiên cứu, ion Sm^{3+}

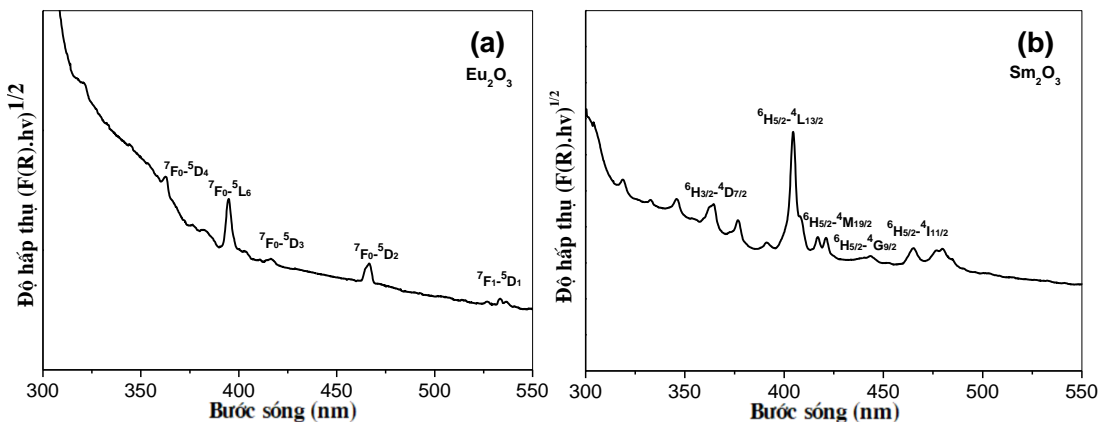
phần lớn có khả năng thay thế ion Ti^{4+} . Khi thay thế, ion Sm^{3+} đã gây ra sự mất cân bằng về mặt điện tích (do Sm^{3+} có điện tích +3 còn Ti^{4+} có điện tích +4) đồng thời gây biến dạng ô cơ sở và gây ra sự thay đổi trong trật tự mạng gần. Kết quả phân tích nhiễu xạ phù hợp với nhận định của chúng tôi. Tuy nhiên, để khẳng định điều này chúng tôi cần phải có những nghiên cứu sâu hơn về mặt cấu trúc. Để có thêm căn cứ xác định vị trí các ion đất hiếm định xứ trong mạng tinh thể của TiO_2 nano gây ra hiện tượng phát quang, chúng tôi thực hiện phép đo phổ hấp thụ UV-Vis của TiO_2 nano pha tạp các ion đất hiếm.

3.3 Phép đo phổ hấp thụ

Các chuyển dời hấp thụ của các tâm đất hiếm (Eu^{3+} và Sm^{3+}) được xác định thông qua phép đo phổ hấp thụ UV-Vis. Phổ hấp thụ của Eu_2O_3 , Sm_2O_3 và của các ion Eu^{3+} , Sm^{3+} pha tạp TiO_2 nano được biểu diễn trên hình 7 và hình 8.

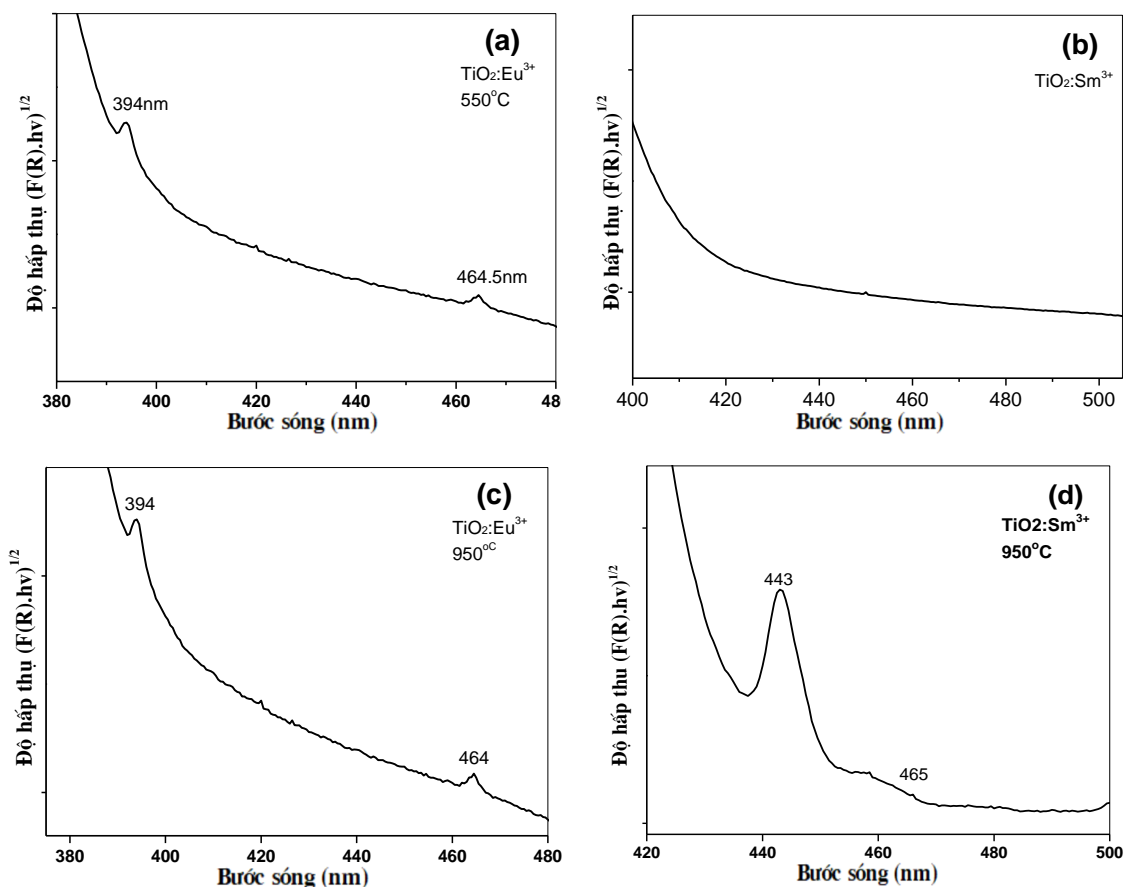
Từ hình 7a phổ hấp thụ của Eu_2O_3 xuất hiện các chuyển dời hấp thụ tại 362,5 nm, 394 nm, 416 nm, 466 nm 533 nm tương ứng với các chuyển dời hấp thụ ${}^7F_0 \rightarrow {}^5D_4$, ${}^7F_0 \rightarrow {}^5L_6$, ${}^7F_0 \rightarrow {}^5D_3$, ${}^7F_0 \rightarrow {}^5D_1$, và ${}^7F_1 \rightarrow {}^5D_1$, [15]. Trên hình 7b là phổ hấp thụ của Sm_2O_3 với các vạch phổ xuất hiện tại 345 nm, 364 nm, 376 nm, 391 nm, 404 nm, 416 nm, 443 nm, 465 nm và 477 nm tương ứng với các chuyển dời hấp thụ ${}^6H_{5/2} \rightarrow {}^4D_{7/2}$, ${}^6H_{3/2} \rightarrow {}^4D_{7/2}$, ${}^6P_{7/2} \rightarrow {}^4D_{7/2}$, ${}^6H_{5/2} \rightarrow {}^4L_{15/2}$, ${}^6H_{5/2} \rightarrow {}^4L_{13/2}$, ${}^6H_{5/2} \rightarrow {}^4M_{19/2}$, ${}^6H_{5/2} \rightarrow {}^4G_{9/2}$, ${}^6H_{5/2} \rightarrow {}^4I_{11/2}$, ${}^6H_{5/2} \rightarrow {}^4I_{9/2}$, đặc trưng của Sm_2O_3 [16].

Phổ hấp thụ của các mẫu TiO_2 pha tạp 1% mol Eu^{3+} và TiO_2 pha tạp 1% mol Sm^{3+} nung tại $550^\circ C$ và $950^\circ C$ được biểu diễn trên hình 8. Tại nhiệt độ nung mẫu là $550^\circ C$, các mẫu pha tạp 1% mol Eu^{3+} xuất hiện các đỉnh hấp thụ tại 394 nm và 465,5 nm (hình 8a). Hai vị trí này gần như trùng với hai đỉnh hấp thụ của Eu_2O_3 tương ứng với hai chuyển dời hấp thụ ${}^7F_0 \rightarrow {}^5L_6$ và ${}^7F_0 \rightarrow {}^5D_2$. Chúng tôi không quan sát thấy hiện tượng tương tự đối với mẫu pha tạp 1% mol Sm^{3+} . Nhưng khi nhiệt độ nung mẫu lên đến $950^\circ C$ chúng tôi lại quan sát thấy các vạch phổ xuất hiện tại 443nm và 465nm tương ứng với hai chuyển dời hấp thụ ${}^6H_{5/2} \rightarrow {}^4G_{9/2}$ và ${}^6H_{5/2} \rightarrow {}^4I_{11/2}$ của Sm_2O_3 (hình 8d).

Hình 7. Phổ hấp thụ UV-Vis của Eu_2O_3 (a) và Sm_2O_3 (b) đo tại nhiệt độ phòng

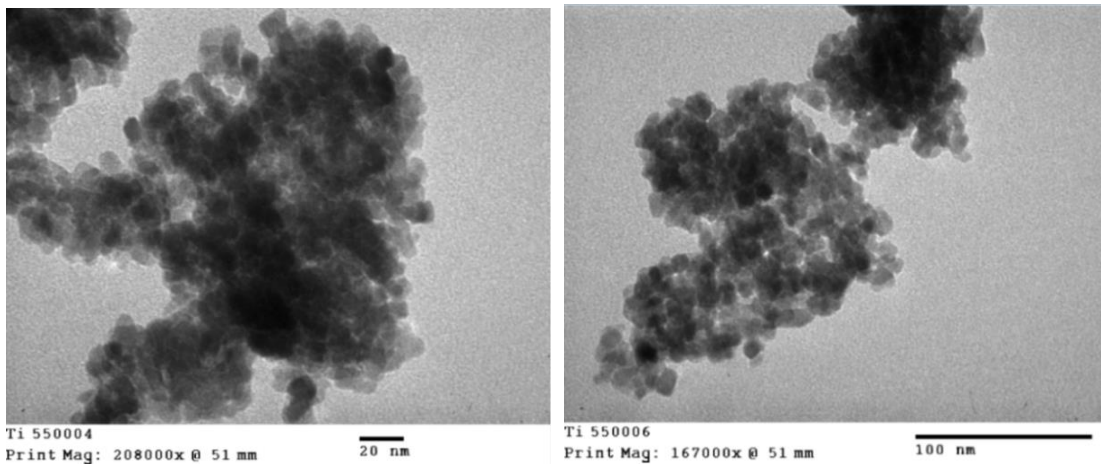
Hình 8. Phổ hấp thụ TiO₂: Eu³⁺ (1% mol, 550°C) (a), TiO₂: Sm³⁺ (1% mol, 550°C) (b), TiO₂: Eu³⁺ (1% mol, 950°C) (c), TiO₂: Sm³⁺ (1% mol, 950°C) (d)

Điều này có thể được giải thích như sau. Do các ion Eu³⁺ phần lớn định xứ gần bề mặt TiO₂ nên khi nhiệt độ nung mẫu tăng lên sẽ hình thành một lượng Eu₂O₃ nằm ngay trên bề mặt TiO₂. Còn đối với các mẫu pha tạp Sm³⁺, ở nhiệt độ nung mẫu là 550°C, phần lớn Sm³⁺ chui vào mạng tinh thể của TiO₂ để thay thế vị trí của Ti⁴⁺. Khi nhiệt độ nung mẫu tăng đến 950°C, với sự hình thành của pha rutile, các ion Sm³⁺ do có các mức năng lượng không phù nên không thể chui vào mạng tinh thể của TiO₂ để thay thế vị trí Ti⁴⁺ [14]. Do đó, các ion Sm³⁺ chủ yếu nằm trên bề mặt TiO₂ dễ dàng kết hợp với Oxi để tạo thành Sm₂O₃.

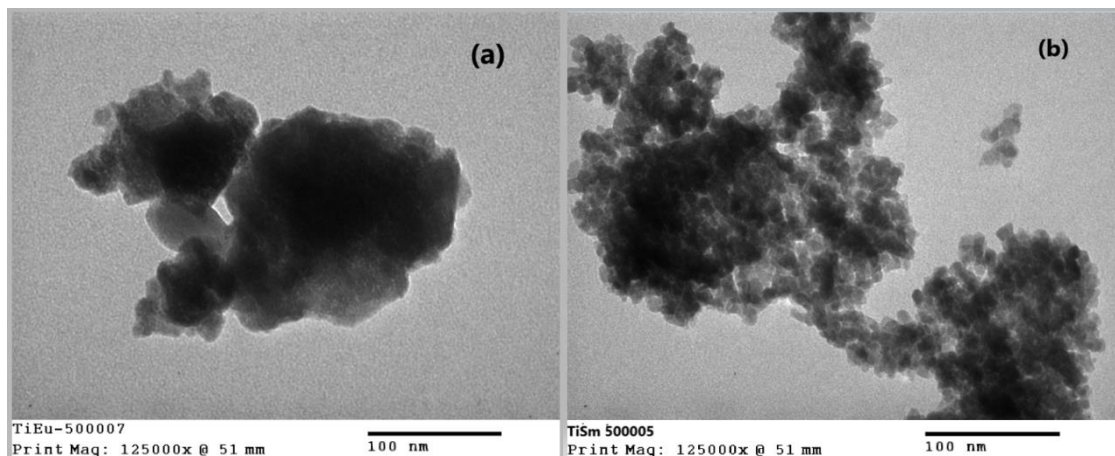
3.4 Ảnh hiển vi điện tử truyền qua (TEM)

Trên hình 9 là ảnh hiển vi điện tử truyền qua (TEM) của mẫu TiO₂ được nung ở nhiệt độ 550°C trong 2h. Từ các ảnh TEM đã chỉ ra rằng, các hạt TiO₂ tổng hợp được có dạng hình cầu với độ đồng đều cao, kích thước khoảng từ vài nm đến vài chục nm.

Khi xem xét ảnh TEM của các mẫu pha tạp Eu^{3+} và Sm^{3+} ở cùng một điều kiện công nghệ chế tạo mẫu (cùng nồng độ pha tạp 1% mol và nhiệt độ nung tại 500°C), chúng tôi thấy ảnh TEM của mẫu pha tạp Sm^{3+} rõ nét hơn, biên hạt tách rời nhau, rõ nét giống như ảnh TEM của các mẫu TiO_2 chưa pha tạp (hình 9). Ảnh TEM của mẫu pha tạp Eu^{3+} không được rõ nét, biên hạt không được rõ ràng (hình 10). Theo chúng tôi, do mẫu pha tạp Sm^{3+} nung ở 500°C , ion Sm^{3+} phần lớn chui vào mạng tinh thể của TiO_2 nên không có hoặc chỉ một lượng nhỏ Sm_2O_3 hình thành nằm ngay trên bề mặt mẫu. Đối với mẫu pha tạp Eu^{3+} được nung tại 500°C phần lớn các ion Eu^{3+} định xứ trên gần bề mặt do đó dễ dàng kết hợp với Oxi để tạo thành các hạt Eu_2O_3 nằm chèn vào vị trí biên hạt kết quả là các ảnh TEM không còn được rõ nét.

Hình 9. Ảnh TEM TiO_2 nung ở 500°C trong 2h

Hình 10. Ảnh TEM $\text{TiO}_2: \text{Eu}^{3+}$ (a), $\text{TiO}_2: \text{Sm}^{3+}$ (b) nung ở 500°C trong 2h

4 Kết luận

Chúng tôi đã tổng hợp vật liệu TiO₂ nano bằng phương pháp sử dụng axit sulfuric. Các hạt TiO₂ nano có dạng hình cầu với kích thước từ vài nm đến vài chục nm. Các ion đất hiếm (Eu³⁺, Sm³⁺) khi pha tạp vào nền mạng TiO₂ nano đã phát ra các bức xạ trong vùng nhìn thấy. Tuy nhiên, có sự khác biệt cơ bản về cơ chế vật lý đối với các ion đất hiếm này. Cụ thể là, hiện tượng phát quang của ion Eu³⁺ chủ yếu do các ion Eu³⁺ định xứ ở gần bề mặt của mạng nền TiO₂ vô định hình trong khi các ion Sm³⁺ chui vào mạng tinh thể của TiO₂ anatase thay thế vị trí Ti⁴⁺ và gây ra hiện tượng phát quang.

Tài liệu tham khảo

1. Garcia-Segura, Sergi and Brillas, Enric (2017), "Applied photoelectrocatalysis on the degradation of organic pollutants in wastewaters", *Journal of Photochemistry and Photobiology C: Photochemistry Reviews*. 31, pp. 1-35.
2. Fan, Jiajie, Li, Zhenzhen, Zhou, Wenyuan, Miao, Yucong, Zhang, Yaojia, Hu, Junhua, and Shao, Guosheng (2014), "Dye-sensitized solar cells based on TiO₂ nanoparticles/nanobelts double-layered film with improved photovoltaic performance", *Applied Surface Science*. 319, pp. 75-82.
3. Enzhou, Liu, Limin, Kang, Yuhao, Yang, Tao, Sun, Xiaoyun, Hu, Changjun, Zhu, Hanchen, Liu, Qiuping, Wang, Xinghua, Li, and Jun, Fan (2014), "Plasmonic Ag deposited TiO₂ nano-sheet film for enhanced photocatalytic hydrogen production by water splitting", *Nanotechnology*. 25(16), p. 165401.
4. Dino A. Pardo, Ghassan E. Jabbour, and Nasser Peyghambarian (2000), "Application of Screen Printing in the Fabrication of Organic Light-Emitting Devices", *Advanced Materials*. 12 (17), pp. 1249 - 1252.
5. Cho, Er-Chieh, Huang, Jui-Hsiung, Li, Chiu-Ping, Chang-Jian, Cai-Wan, Lee, Kuen-Chan, and Huang, Jen-Hsien (2015), "The optoelectronic properties and applications of solution-processable titanium oxide nanoparticles", *Organic Electronics*. 18, pp. 126-134.
6. Fan Fan, Yueyang Yu, Seyed Ebrahim Hashemi Amiri, David Quandt, Dieter Bimberg, and C. Z. Ning (2017), "Fabrication and room temperature operation of semiconductor nano-ring lasers using a general applicable membrane transfer method", *Applied Physics letters*. 110 (17), p. 171105.
7. Nguyễn Trùng Dương, Nguyễn Mạnh Sơn, Trương Văn Chương (2016), "Cấu trúc và vi cấu trúc của TiO₂ nano chế tạo bằng phương pháp sử dụng axit Sulfuric", *Tạp chí khoa học Đại học Huế*. tập 117, số 3, Tr 65-69.
8. AishaMalik, S. Hameed, M. J. Siddiqui, M. M. Haque, andM.Muneer (2013), "Influence of Ce Doping on the Electrical and Optical Properties of TiO₂ and Its Photocatalytic Activity for the Degradation of Remazol Brilliant Blue R", *International Journal of Photoenergy*. 2013, p. 768348 (9).
9. Th.Nando Singh, Th.Gomti Devi and Sh.Dorendrajit Singh (2016), "Photoluminescence study of TiO₂:Eu³⁺ @ SiO₂ core-shell and pre phases of TiO₂ nanoparticles", *International Journal of Luminescence and applications*. 6 (3), pp. 172-182.
10. Mizusawa, Kenji Sakurai and Mari (2010), "X-ray Diffraction Imaging of Anatase and Rutile", *Analytical Chemistry*. 82, pp. 3519–3522.
11. Yu, Hai Liu and Lixin (2013), "Preparation and Photoluminescence Properties of Europium Ions Doped TiO₂ Nanocrystals", *Journal of Nanoscience and Nanotechnology*. 13, pp. 5119–5125.

12. Fan Fan, Yueyang Yu, Seyed Ebrahim Hashemi Amiri, David Quandt, Dieter Bimberg, and C. Z. Ning (2017), "Fabrication and room temperature operation of semiconductor nano-ring lasers using a general applicable membrane transfer method", *Applied Physics letters*. 110 (17), p. 171105.
13. Antić, Željka, Krsmanović, Radenka M., Nikolić, Marko G., Marinović-Cincović, Milena, Mitrić, Miodrag, Polizzi, Stefano, and Dramićanin, Miroslav D. (2012), "Multisite luminescence of rare earth doped TiO₂ anatase nanoparticles", *Materials Chemistry and Physics*. 135(2), pp. 1064-1069.
14. Cao, Yuechan, Zhao, Zongyan, Yi, Juan, Ma, Chenshuo, Zhou, Dacheng, Wang, Rongfei, Li, Chen, and Qiu, Jianbei (2013), "Luminescence properties of Sm³⁺-doped TiO₂ nanoparticles: Synthesis, characterization, and mechanism", *Journal of Alloys and Compounds*. 554, pp. 12-20.
15. Eraiah, K Keshavamurthy and B (2015), "Influence of europium (Eu³⁺) ions on the optical properties of silver lead borate glasses", *Bull. Mater. Sci.* 38 (5), pp. 1381–1384.
16. A. Chitti Babu, T.Sambasiva Rao, D.V.Krishnareddy, M. Rami Reddy (2018), "Spectroscopic Properties of Sm₂O₃-V₂O₅ Co-Doped Pbo-As₂O₃ Glasses", *International Journal of Engineering Science Invention*. 7 (3), pp. 2319 – 6726.

PHOTOLUMINESCENCE MECHANISM OF THE RARE EARTH IONS Eu³⁺ and Sm³⁺ DOPED INSIDE TiO₂ NANOPARTICLES

Nguyễn Trùng Dương^{1,2*}, Nguyễn Mạnh Sơn²

¹ Hue university Quang Tri Campus, Dien Bien Phu st., Dong Luong, Dong Ha, Quang Tri, Vietnam

² University of Sciences, Hue University, 77 Nguyen Hue St., Hue, Vietnam

Abstract. The paper studies the luminescence properties of the rare earth ions doped inside TiO₂ nanoparticles synthesized using sulfuric acid method. Nanoparticles are investigated by means of X-ray diffraction and transmission electron microscopy. The obtains results of show that there exists a clear difference in the optical mechanism of Eu³⁺ and Sm³⁺ doped TiO₂ nanoparticles.

Keywords: TiO₂ nanoparticles, optical properties of Eu³⁺ and Sm³⁺